

Een goede leerkracht is een nieuwsgierige leerkracht die zichzelf en zijn omgeving kritisch kan bekijken en beoordelen. Vanuit die overtuiging heeft de Pedagogische Academie van de Hanzehogeschool vanaf dit schooljaar een zelfstandige leerlijn praktijkgericht onderzoek in het curriculum opgenomen. Vanaf het huidige schooljaar leren studenten elk studiejaar opbouwend de kneepjes van toegepast onderzoek zodat zij straks in hun eigen schoolpraktijk kunnen werken aan de duurzame verbetering van hun eigen vaardigheden en de kwaliteit van het onderwijs.

Waarom onderzoek door leerkrachten?

Onderzoek door leraren staat de laatste tijd volop in de belangstelling. Zo vinden beleidsmakers (bv ministerie OCW, Onderwijsraad) het steeds belangrijker dat leraren betrokken zijn bij het ontwikkelen van kennis over onderwijs en over leren. Vooral er een grote kloof lijkt te bestaan tussen onderwijsonderzoek en de onderwijspraktijk. Het doel is de professionaliteit van leraren te versterken waarbij leraren meer regie voeren, beslissingen nemen, plannen en samenwerken. Dat betekent dat leraren meer zijn dan uitvoerders van door anderen ontwikkelde lesmaterialen. Leraren zouden een kritische onderzoekende houding moeten hebben naar hun eigen onderwijs en naar innovaties binnen dat onderwijs. Ze zouden het leren van hun leerlingen en hun eigen lesgeven tot onderwerp van onderzoek moeten maken. Dat is ook in het belang van de scholen, omdat zij steeds vaker aan de buitenwereld (bv. ouders, inspectie, schoolbestuur) duidelijk moeten maken hoe zij de kwaliteit van het onderwijs waarborgen.

Daarnaast zijn er vernieuwingen in het onderwijs. Nieuwe lesmethoden, projecten om leerlingen zelfstandiger te laten werken en experimenten met leerstijlen. Werken deze nieuwe werkwijzen ook? Onderzoek is nodig om na te gaan of de vernieuwingen het gewenste resultaat opleveren. Bovendien levert zelf onderzoek doen in hun eigen lespraktijk leraren veel kennis op.

Praktijkgericht onderzoek gaat over de eigen vragen van leerkrachten. Door onderzoek te doen zoeken leraren naar nieuwe oplossingen. Leraren kijken kritisch naar hun eigen werk en vergroten hun blik. Het doen van onderzoek door leraren wordt wel de ultieme vorm van professionalisering genoemd.

In de school als lerende organisatie wordt kritisch gekeken welke dingen goed lopen en waarom op welke punten verbeteringen zijn toe te passen. Onderzoek doen hoort bij een lerende organisatie. Het verzamelen van gegevens draagt bij aan het kritisch kunnen beoordelen van wat werkt en wat niet. Een onderzoekende houding past in een cultuur van leren.

Typering onderzoek

Bij alle hbo opleidingen doen studenten en docenten praktijkgericht onderzoek. Deze vorm van onderzoek onderscheidt zich qua werkwijze niet van wetenschappelijk onderzoek, maar heeft een ander doel. Praktijkgericht onderzoek is gericht op het oplossen van praktische problemen waar professionals in de praktijk tegen aan lopen. Bij praktijkgericht onderzoek gaat het om een vraagstelling die uit de praktijk komt of daar direct relevant voor is. De uitkomsten van praktijkgericht onderzoek zijn relevant voor diezelfde beroepspraktijk en worden zowel in de praktijk als in het onderwijs van bijvoorbeeld de pabo actief geïmplementeerd. Zowel de kennisontwikkeling als de implementatie van nieuwe inzichten gebeurt in nauwe samenwerking met de beroepspraktijk, kennisinstituten (zoals lectoraten) en het onderwijs.

Binnen de pabo is onderzoek dan ook rechtstreeks verbonden met vernieuwingsprocessen van leerkrachten in de school. De school is daarbij:

- a) de plaats voor veldonderzoek voor het toetsen van onderzoeksvragen en/of
- b) een trainingssituatie voor studenten en/of
- c) een te ondersteunen gebied, dat tot op zekere hoogte afhankelijk is van de kwaliteit van de ondersteuning vanuit de pabo.

Studenten en docent/onderzoekers van de pabo gebruiken twee manieren van onderzoek doen: kwalitatief en kwantitatief. Kwantitatief onderzoek wordt gebruikt om cijfermatige uitspraken te doen over een bepaalde groep, bijvoorbeeld over leerkrachten van verschillende scholen of toetsresultaten van leerlingen. Vaak gaat het om grotere aantallen en wordt bijvoorbeeld een enquête gebruikt om de gegevens te verzamelen. Kwalitatief onderzoek wordt toegepast wanneer

meer diepgaande informatie gewenst is. De informatie wordt bijvoorbeeld verzameld door middel van interviews of observaties. In de praktijk vullen kwalitatief en kwantitatief onderzoek elkaar goed aan. Studenten van de pabo krijgen te maken met vragen die zowel een kwantitatieve benadering en/ of kwalitatieve benadering vragen. Tijdens de studie wordt studenten beide typen onderzoek aangeleerd. Zo zijn gespreksvaardigheden en observatievaardigheden (kwalitatieve technieken) even belangrijk als de beschrijvende statistieken waarmee veel gegevens (bv. Cito LVS) in kaart gebracht kunnen worden (kwantitatieve technieken).

Wat leren studenten?

Jaar 1 De nieuwsgierigheid van de student wordt geprikkeld. De student ontwikkelt een onderzoekende houding. Studenten leren de basistheorie over praktijkgericht onderzoek en leren zelf literatuuronderzoek te doen.

Jaar 2 Studenten leren hoe zij een meetinstrument (zoals een enquête, observatielijst) kunnen ontwikkelen en gebruiken.

Jaar 3 Studenten leren de hele cyclus van het onderzoeksproces te doorlopen met een accent op analyse van gegevens en discussie en rapportage in het geheel.

Jaar 4 Studenten gaan een redelijk complex en uitgebreid onderzoek opzetten en uitvoeren (voortbouwend op kennis opgedaan in jaar 1 t/m 3).

Vervlechting onderwijs en onderzoek

Het curriculum voor de leerlijn praktijkonderzoek staat niet op zichzelf. Belangrijk is dat studenten een reflectieve en kritische beroepshouding ontwikkelen. Die houding is bij elk vak belangrijk. Daarom is de integratie van onderzoek in de overige vakken nodig. Alle vakken c.q clusters zijn over alle studie jaren in het curriculum bij de leerlijn betrokken:

- Het vak Rekenen-wiskunde behandelt hoe kwantitatieve gegevens kunnen worden gebruikt; men leert bijvoorbeeld hoe cijfermateriaal kan worden gebruikt voor een aantal statistische bewerkingen
- Het vak Nederlands behandelt het rapporteren van een onderzoek, het opzetten van een argumentatie
- Het vak Sociale Wetenschappen behandelt het observeren en waarnemen van gedrag bij leerlingen en leerkrachten, hoe gedrag kan worden beschreven
- Het vak Engels ondersteunt het lezen van Engelstalige artikelen
- De clusters en studieloopbaanbegeleiding leveren input aan de leerlijn met wetenschappelijke artikelen die op het niveau van de studenten en gekoppeld aan de onderwijspraktijk de nieuwsgierigheid van studenten kunnen wekken.

Ook de relatie met het lectoraat is in dit kader belangrijk te vermelden. Doordat studenten in het curriculum toegerust worden met onderzoeksvaardigheden, kunnen zij ook makkelijker een actieve rol spelen in het praktijkonderzoek van het lectoraat. Omgekeerd is de koppeling van de uitkomsten van onderzoek van het lectoraat via de leerlijn onderzoeksvaardigheden naar het curriculum van de pabo ook eenvoudiger.

Kritische houding

Studenten leren een kritische houding te ontwikkelen, door naar zichzelf en anderen te leren kijken en door meer zicht te krijgen op hoe wetenschappelijke standpunten tot stand zijn gekomen. Tijdens practica leren studenten kennis en vaardigheden te integreren.

- er zijn bijvoorbeeld practica over observeren en waarnemen, en over interviewtechnieken. Hierbij gaat het om vragen zoals: hoe maak je een goede vragenlijst?, hoe formuleer je een goede vraag? hoe interview je een leerkracht? hoe interview je een ouder?
- ook zijn er practica omtrent het verzamelen van gegevens: hoe maak je een interviewschema, hoe laat je (Cito) scores overzichtelijk grafisch zien?

Tijdens een practicum leren studenten bijvoorbeeld hoe je een les met video kan opnemen en hoe je met een vooraf ontwikkelde observatieschema het gedrag van de leerkracht of de leerling kan scoren. Er is bepaalde software waarmee je tijdens het kijken kunt scoren; de software legt dan bijvoorbeeld het gescoorde gedrag waar (een open of gesloten vraag, een aanmoediging etc) met daarbij het tijdstip, de duur van de vraag of het antwoord etc. vast.

Aan de hand het lezen en analyseren van recente wetenschappelijke artikelen die vakinhoudelijk goed aansluiten bij de studie krijgen studenten inzicht in de manier waarop kennis uit de handboeken tot stand is gekomen. Zij krijgen zicht op de afwegingen die onderzoekers bij een bepaald probleem hebben gemaakt. Hierbij komen vragen aan bod als: welke keuzes heeft de onderzoeker gemaakt? zou jij die keuzes ook zo maken of zou je andere keuzes maken? en: wat betekent dit onderzoek voor je beroepspraktijk? Kortom, de student leert vragen te stellen bij vanzelfsprekendheden en ontdekt dat er alternatieven bestaan voor het oplossen van problemen.

Proberen we met het aanleren van onderzoeksvaardigheden sociale wetenschappers van onze studenten te maken? Het antwoord is nadrukkelijk "nee". De kennis en vaardigheden die de pabo-studenten leren maken dat zij in hun eigen onderwijspraktijk een onderzoek kunnen opzetten en uitvoeren rond een relevante praktische vraag. Maar nog meer leren we met de nieuwe leerlijn praktijkgericht onderzoek onze studenten hun nieuwsgierigheid te versterken en te gebruiken om hun eigen vaardigheden en de kwaliteit van de school te versterken.

Citaat van een leerkracht: (van internet)

"Vroeger zag ik iets in de les wat ik anders wilde en dan ging ik iets leuks verzinnen. Nu denk ik eerst na over de redenen erachter, waarom doe je het, op wat voor onderzoek is het gebaseerd, doe je maar wat of ga je echt iets proberen te veranderen. Dat bewustzijn is iets heel nieuws."